

УДК 477 «XIX»

Грузін В.Я., Криськов А.А.

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ДВОРЯНСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК

Після реформи 19 лютого 1861 р. проблема заборгованості дворянства була вирішена за рахунок звільнених селян шляхом проведення викупної операції. Отримані від селян кошти спрямовувалися на погашення кредитної заборгованості дворянства. Так, якщо у 1859 р. 61,1% поміщиків українських губерній Російської імперії мали борги по кредитах, то у 1879 р. їх було лише 18,1%. Однак нездатність основної маси дворян-поміщиків організувати на великих конкурентноспроможне сільськогосподарське виробництво, що особливо стало відчутним в умовах аграрної кризи кінця XIX ст., зумовило різке зростання їх боргів.

У 1885 р. Олександр III підписав закон про створення Дворянського земельного банку, який мав забезпечити дворян пільговим іпотечним кредитом. Спочатку тривалість позики обмежувався до 48 років і 8 місяців, а сума кредиту не могла перевищувати 60% вартості маєтку. Відсотки складали 6,25 крб. на кожні 100 крб. кредиту. Боржникам, які затримували платежі, загрожував примусовий продаж маєтку. Через кілька років відсоткову ставку по кредитах змешили на 0,5%, а термін позики подовжили до 51 року і 9 місяців.

12 червня 1890 р. була затверджена нова редакція статуту банку. Відтепер встановлювалося 9 термінів кредитування: мінімальний – 11 років, а максимальний – 66 років і 6 місяців. Поміщики-дворяни отримали право на відстрочку боргів на 10 років, а пеню з недоїмок було анульовано. Однак різноманітні пільги і відтермінування виплат, що тривали до 1908 р., не розв'язували проблеми заборгованості і наступного банкрутства дворян-землевласників. Вона лише відкладалася і затягувалася, затримуючи технічний прогрес і підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на капіталістичних засадах. Наслідком цілеспрямованої (всупереч економічній доцільності) діяльності Ради банку, керованої міністром фінансів, була вкрай низька ефективність функціонування цієї напівблагодійної установи. Без систематичної підтримки з державного бюджету вона давно б зазнала краху.

Врешті-решт на початок XX ст. внаслідок російсько-японської війни та революції 1905-1907 рр. ресурси держбюджету вичерпалися. Всі справи Дворянського земельного банку були передані процвітаючому Селянському земельному банку. Урядові кола переконалися у необхідності відмови від станового характеру іпотечного кредиту, про що свідчить обговорення у 1910-1913 рр. програми створення, замість дворянського і селянського, єдиного Державного сільськогосподарського банку. Однак початок Першої світової війни і наступні події не дали можливості реалізувати цю прогресивну, з економічної точки зору, ідею.